

Nr 626

Av herr **Bohman m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17, med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

I proposition nr 17 till 1960 års riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m. Förslaget innefattar i åtskilliga delar en betydande förstärkning av skyddet för sådana verk, vilket uppenbarligen för närvarande icke har en tidsenlig utformning. En ändrad rättslig reglering är därför i och för sig önskvärd. Det kan emellertid enligt vår mening ifrågasättas, om icke den nu föreslagna lagen i vissa delar är alltför långtgående och kan leda till icke blott svåröverskådliga utan i flera hänseenden klart otillfredsställande konsekvenser. Det är icke uteslutet, att de nya skyddsreglerna i vissa hänseenden rentav kan motverka det avsedda syftet; i andra hänseenden kan utvecklingshämmande följder uppkomma. Vi förutsätter därför, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer lagtillämpningen och framlägger de förslag till jämkningar i lagstiftningen som kan visa sig påkallade. På vissa punkter har emellertid avvägningen mellan de mot varandra stående intressena skett på ett så otillfredsställande sätt, att ändringar i själva lagförslaget bör vidtagas.

Konsthantverk och konstindustri

Enligt nuvarande lagstiftning är skyddstiden för alster av konsthantverk och konstindustri begränsad till 10 år efter verkets offentliggörande. Vissa varuslag — beklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar — är emellertid generellt undantagna från konstverksskydd.

I ett inom justitiedepartementet upprättat lagförslag föreslogs en generell utsträckning av skyddstiden till 50 år efter upphovsmannens död samt ett slopande av undantaget för beklädnadsartiklar och vävnader. Departementschefen anförde härom bl. a. (propositionen s. 50) att, även om den svenska industrien ansåg sig kunna undvara skydd för dessa båda varugrupper, hänsyn måste tas till de befogade anspråk i detta hänseende som konstnärer och företag i andra länder kunde ha vid försäljning av sina produkter i Sverige. Rent principiellt vore det dessutom inte tillfredsställande att "värdefullt konstnärligt skapande inom detta verksamhetsfält skall kunna tillägnas av andra".

Sedan ett antal näringsorganisationer i skrivelse till justitieministern framhållit, att en så lång skyddstid som 50 år efter upphovsmannens död

för konsthantverk och konstindustri vore olämplig och ur praktisk synpunkt kunde medföra betydande nackdelar, har Kungl. Maj:t — efter hörande av Svenska slöjdföreningen — gjort en ändring på denna punkt. I det slutliga lagförslaget har nämligen den nuvarande 10-åriga skyddstiden för konsthantverk och konstindustri bibehållits; i anslutning härtill uttalar departementschefen, att frågan om skyddstidens längd bör upptagas till slutligt avgörande i samband med revisionen av mönsterskyddslagstiftningen. Samtidigt har föreslagits att, om på grund av regeln om 10-årig skyddstid rätt till alster av konstslöjd skulle upphöra vid utgången av något av åren 1960—1969, rätten i avbidan på det slutliga ståndpunktstagandet i mönsterskyddsfrågan provisoriskt skall gälla intill utgången av år 1970.

Denna lösning av frågan om skyddstidens längd måste hälsas med tillfredsställelse. Skyddet för konstindustri och konsthantverk har ett nära sakligt samband med mönsterskyddet, och det skulle utan tvivel ha varit olyckligt, om icke de problem som föreligger på dessa båda rättsområden hade kunnat prövas och lösas i ett sammanhang.

I samband med ändringen av förslaget om skyddstidens längd har emellertid någon ändring inte gjorts i det ovan refererade förslaget att slopa det nuvarande undantaget beträffande beklädnadsartiklar och vävnader avsedda för dylika alster. En följd härav är att för dessa två varugrupper ett 10-årigt konstverksskydd nu provisoriskt införes i avvaktan på den slutliga regleringen av mönsterskyddsfrågan. Oavsett vilken inställning man har till frågan om behovet och lämpligheten av skydd för dessa varugrupper är det enligt vår mening olämpligt att på detta sätt föregripa en kommande prövning av frågan i hela dess vidd. Vi föreslår därför, att gällande regler om konsthantverk och konstindustri tills vidare bibehålles i sin helhet. Det må för övrigt framhållas, att det i vida kretsar inom konfektionsindustrien torde finnas en stark önskan att även i fråga om det blivande mönsterskyddet undantaga beklädnadsartiklar från skydd.

I 10 § andra stycket föreskrives att, om ett verk registrerats såsom mönster eller modell enligt vad därom är stadgat, upphovsrätt till verket utan hinder därav må göras gällande.

Eftersom det sagda torde gälla även utan uttrycklig föreskrift är det onödigt att belasta lagtexten med denna regel. Härtill kommer att ett upptagande av bestämmelsen i lagen skulle kunna uppfattas som ett principiellt accepterande av förevarande "dubbla" rättsskydd. Det är emellertid ingalunda säkert att, om ett förbättrat mönsterskydd så småningom införes, det "dubbla" skyddet bör bibehållas. Det är nämligen möjligt, att skyddsbehovet för alster av konstindustri och konsthantverk i ett sådant läge skulle tillgodoses på ett bättre sätt inom ramen för en ny mönsterskyddslag. Vi hemställer därför, att förevarande regel utgår och att riksdagen

mätte uttala, att jämväl frågan om det "dubbla" skyddet bör upptagas till prövning i samband med mönsterskyddsrevisionen.

Fotokopieringen

Enligt förslaget 11 § må enstaka exemplar av ett offentliggjort verk framställas för enskilt bruk. Stadgandet har betydelse bl. a. för fotokopiering. I auktorrättskommitténs betänkande framhölls bl. a., att enskilt bruk i allmänhet inte kunde anses föreligga, då förvärvssyfte vore för handen. Om emellertid — sades det vidare — en föreståndare för ett kemiskt företags laboratorium gjorde excerpter ur facklitteraturen i yrkesintresse, vore det att betrakta såsom enskilt bruk, även om hans studier kunde anses komma jämväl företaget till godo. Om däremot i sistnämnda fall avskrifterna distribuerades till de på laboratoriet anställda eller hölls tillgängliga för dem i företagets bibliotek, kunde enskilt bruk inte längre anses föreligga.

Ehuru den föreslagna regeln torde överensstämma med gällande rätt framfördes vid remissbehandlingen stark kritik mot denna från åtskilliga håll, bl. a. Vetenskapsakademien, Ingenjörsvetenskapsakademien, lärarkollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, Sveriges industriförbund, Stockholms handelskammare, Svenska försäljnings- och reklamförbundet och Svenska boktryckareföreningen. Därvid hävdades framför allt att nu tillämpad praxis inom forskning och näringsliv att fotokopiera skyddade verk borde legaliseras.

I sitt yttrande över kommitténs förslag anförde Industriförbundet bl. a. följande:

Det torde knappast behöva framhållas, att fotokopieringen inom industrien och näringslivet över huvud utgör ett hjälpmedel av stor betydelse för den tekniska och därmed även den ekonomiska utvecklingen. Rigorösa föreskrifter på detta område kunna avsevärt försvåra forskning och annat tekniskt utvecklingsarbete. Det är alltså ytterst angeläget, att den rättsliga regleringen av fotokopieringen sker på ett sådant sätt att utvecklingen icke hämmas.

Vad först angår det redan nu gällande men icke upprätthållna förbudet mot fotokopiering i andra fall än då "enskilt bruk" föreligger må framhållas, att det i praktiken knappast torde låta sig göra att i varje särskilt fall inhämta vederbörande tidskriftsutgivares eller annan rättsinnehavares tillstånd till kopieringen; där ett sådant arrangemang över huvud skulle vara möjligt, skulle det i vart fall leda till avsevärt besvär och tidsutdräkt. Att i stället för att fotokopiera en artikel anskaffa erforderligt antal lösnnummer av tidskriften i fråga är ofta icke heller möjligt, eftersom förlagen — särskilt när det gäller facktidsskrifter — många gånger trycka en mycket ringa upplaga utöver den som erfordras för prenumeranterna. En påtaglig olägenhet med den nu gällande förbudsregeln är vidare, att det ofta ställer sig utomordentligt svårt för att inte säga omöjligt att kontrollera efterlevnaden av densamma. Rent principiellt hyser Förbundet den mening-

en, att legala inskränkningar över huvud icke böra förekomma, om tillfredsställande kontrollmöjligheter saknas.

Vi ansluter oss helt till de nyss refererade synpunkterna. Ett förbud av detta slag skulle dels försvåra arbetet inom näringslivet, inte minst när det gäller forskning och tekniskt utredningsarbete, dels föranleda nära nog oöverstigliga administrativa svårigheter. Det må för övrigt nämnas, att även Kungl. Maj:t uppenbarligen tillmäter fotokopieringen stor betydelse i motsvarande situationer, eftersom Kungl. Maj:t utan synbarliga betänkligheter förordat, att vissa arkiv, bibliotek och forskningsinstitutioner skulle erhålla rätt att fritt fotokopiera skyddade verk. Med hänsyn härtill och då några verkliga olägenheter av hittillsvarande praxis inom forskning och näringsliv icke visats föreligga, vill vi hemställa, att denna praxis lagfästes och att fotokopiering i här avsedda fall alltså göres fri. Detta kan ske genom en regel, enligt vilken fotokopiering i förvärvsverksamhet tillåtes under förutsättning att fråga är om ett begränsat antal exemplar, avsedda för internt bruk.

Allmänna handlingar

Enligt gällande författarlag är allmänna handlingar generellt uteslutna från skydd. Auktoritetskommittén har ansett, att ett dylikt generellt undantag går för långt och att upphovsrätt i viss omfattning bör beredas även på detta område. Kommitténs förslag, som biträtts av Kungl. Maj:t, innebär att författningar samt beslut och yttranden av myndighet eller annat offentligt organ ej skall vara föremål för upphovsrätt, medan allmänna handlingar i övrigt i princip skall vara föremål för skydd (9 §); enligt 24 § i förslaget skall dock vissa sådana handlingar få återgivnas utan upphovsmannens samtycke.

Enligt vår mening är det av omistligt värde, att rätten att fritt återge offentliga handlingar icke inskränkes i vidare mån än som kan anses oundgängligen erforderligt. Vad av kommittén och departementschefen anförts till stöd för den föreslagna ändringen kan enligt vår mening icke anses utgöra vägande skäl för att inskränka rätten att återge offentliga handlingar till att avse endast sådana handlingar som angivits i 9 §. Vi anser i stället att — i överensstämmelse med vad i remissyttrande över förslaget anförts av styrelsen för Sveriges advokatsamfund (s. 91 f. i propositionen) — sådana allmänna handlingar, som *upprättats* hos myndighet, i princip bör vara undantagna från skydd. En sådan ordning skulle enligt vår mening stå i bättre överensstämmelse med de principer på vilka tryckfrihetsförordningen vilar. I den mån ett berättigat krav på upphovsrätt kan finnas föreligga i fråga om vissa typer av dylika allmänna handlingar, bör sådant skydd införas i lagen först efter särskild utredning.

Industrimusiken

Auktorrättskommitténs förslag innehöll en bestämmelse, varigenom även vissa icke offentliga framföranden hänfördes under upphovsmannens rätt. Det stadgades nämligen, att lika med offentligt framförande skulle anses, att verket framfördes i förvärvsverksamhet inför en större sluten krets; regeln hade framför allt tillämplighet på den s. k. industrimusiken. Trots den vid remissbehandlingen från industrihåll framförda kritiken mot kommitténs förslag har departementschefen utan närmare motivering godtagit detta; han har inskränkt sig till att hänvisa till att en sådan utvidgning redan genomförts i rättspraxis i Danmark och Norge liksom i åtskilliga andra västeuropiska länder.

Vi kan inte ansluta oss till uppfattningen, att utförande av industrimusik principiellt bör jämföras med offentligt utförande. Industrimusiken har icke något direkt samband med produktionen — i vart fall är det icke styrkt, att den har någon positiv effekt på produktionsresultatet — och även om den förekommer i "förvärvsverksamhet", användes den icke i förvärvssyfte. Såsom Industriförbundet framhöll i sitt remissyttrande över auktorrättskommitténs förslag, syftar industrimusiken till att på samma sätt som exempelvis färgkonditionering och andra liknande sociala åtgärder helt allmänt främja trevnaden på arbetsplatsen.

Förslaget medför också stora praktiska olägenheter och tolkningssvårigheter. Som exempel må nämnas svårigheten att tolka uttrycket "större krets". Sådana obestämda uttryck gör det ytterst vanskligt för företagen att avgöra, om stadgandet är tillämpligt på dem eller ej, och kan lätt leda till ur rättssäkerhetssynpunkt otillfredsställande konsekvenser, i varje fall intill dess vägledande prejudikat föreligger.

Vi hemställer, att ifrågakvarande regel, enligt vilken vissa framföranden i sluten krets jämföras med offentliga, måtte utgå.

Med hänvisning till vad som ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 17 måtte

dels besluta följande ändringar i den föreslagna lagen om upphovsrätt till litterära och musikaliska verk, nämligen att

a) nu gällande regel, enligt vilken beklädnadsvaror och vävnader därtill är undantagna från konstverkskydd, bibehållas,

b) 10 § andra stycket utgår,

c) 11 § ändras därhän, att fotokopiering för internt bruk av offentliggjort verk medges, även om kopieringen sker i förvärvsverksamhet,

d) 9 § göres till föremål för sådana ändringar, att stad-

gandet kommer att omfatta alla allmänna handlingar, som upprättats hos myndighet som i 2 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen sägs,

e) 2 § tredje stycket sista punkten — avseende bl. a. industrimusiken — utgår,

dels uppdraga åt vederbörande riksdagsutskott att utarbeta härav föranledd lagtext,

dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t uppdrager åt den pågående mönsterskyddsutredningen att vid sitt arbete jämväl överväga här berörda frågor angående skyddet för konstindustri och konsthantverk.

Stockholm den 4 februari 1960

Gösta Bohman

Sigfrid Löfgren

Hans Nordgren